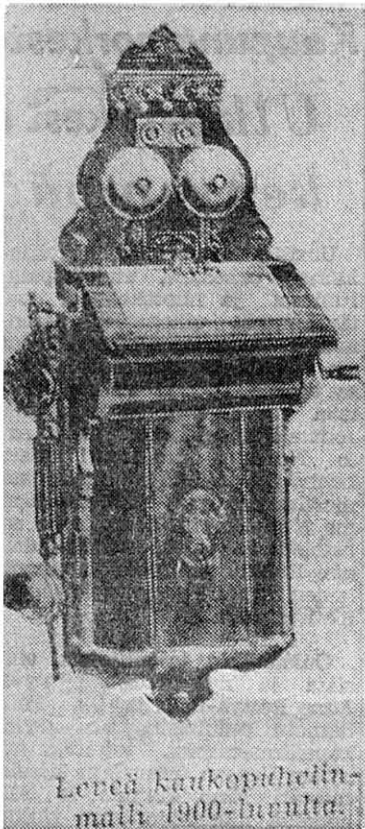

Me Bellin perilliset

Lereä kaukopuhelinmalli 1900-luvulta.

Iltalukemisekseni sattui sanomalehtileike, jossa "på svenska" kerrottiin herra Bellin merkillisestä keksinnöstä. Kevättalvella 90 vuotta sitten amerikkalaisemme oli saanut patentin keksinnölleen, jonka hän oli vakuutanut koituvan hyödyksi koko maanpiirilille. Aamulukemiseksi sattui artikkeli, jossa kerrottiin Oulun kaikkien aikojen kauheimman tulipalon syistä ja seurauksista vuonna 1822. Tulipalosta assosioitui mieleeni taas-kin telefoni ja telefonista — tulipalo, mutta nyt vuonna 1882. Mennäänpä järjestyksessä!

Philadelphian maailmannäytellyssä 1876 suurta huomiota herättänyt puhelinkeksintö ehti Suomeen jo 1880, jolloin Helsingissä pantiin vireille puhelinlaitoksen perustaminen. Jo kaksi vuotta myöhemmin Helsingin puhelimen "isä" Telegrafimekaniikko (siihen aikaan isoilla kirjaimella!) Dan. Joh. Wadén ryhtyi puuhaamaan puhelinkeksintä myös Turkuun, Tampereelle, Viipuriin, Vaasaan, Ouluun ja Poriin. Oulussa oltiin kuitenkin jo hereillä kertoo Oulun puhelinlaitoksen historioitsija, vuosikymmenien ajalta oululaisille tuttu julkisuuden persoona, apulaiskaupunginjohtaja ym., dipl. ins. E. Alpo Autio. Ja nyt alkaa oululaisasioista kiinnostuneen muistikin pelata... Mieleen muistuu myös merikapteeni Lars Lundahlin omaperäinen tulpalorunoelma vuodelta 1882, jolla on vastineensa 1822-uvoden surkian palon runoilijan professori Gustaf Toppeliuksen runokirjasessa.

Oulun puhelimen ensimmäinen puuhaaja oli Uuden Apteekin omistaja, apteekkari A. F. Nordfors, joka ilmeisesti turkulaistuneen merikapteeni-veljensä

Frans Nordforsin yllyttämänä oli ryhtynyt suunnittelemaan Ouluun puhelinlaitosta. Hän oli itsenäisesti rakennuttanut johdon kaupungin ja Toppilan välille ja saanut maistraatin vahvistamaan linjalle taksan jo 6. toukokuuta 1882. Sitten näyttäisi tulleen peliin myös telefoni-mekanikeri Wadén Helsingistä, ja ilmeisesti puuhaan oli liittynyt muitakin oululaisia kuin Nordfors. Nordfors näyttäisi kuitenkin omistaneen tämän Oulun ensimmäisen telefonin, ja hänen apteekkitaloonsa "centrali" sijoitettiin. Kun maistraatti oli antanut luvan, otettiin puhelin käyttöön juhlallisina menoin ja arvattavasti korkkien paukahdella, sitä suuremmalla syyllä, kun ensimmäinen linja oli vedetty nykyisen Sampo-pankin paikalla sijainneesta Uudesta Apteekista Toppilassa sijainneeseen "Pelleppyhyn" eli Belleu-nimiseen aikaan hyvinkin — ja monella tavalla! — kuuluisaan Oulun herrojen ulkoravintolaan (nyk. Toppilan urheilukentän kaakkoispuolelle). No niin, juhliitti oli ja syystä. Se kai oli kulttuuritapa jos mikä, vaikkei sanontatapaa siihen aikaan tunnettukaan, "mukana kaupungin kerma pataljoonan soittokunnan soittaessa", tietää Autio.

Näin ensimmäisenä marraskuuta 1882 ja luultavasti vähän myöhemmin, mistä kaupungilla kyllä tiedettiin puhua.

Marraskuun 3. aamu valkeni kuitenkin luonnottoman kirkaana. Oulun kaamoksen kirkasti yhtäkkiä väkivallainen "juhla-valaistus". Uusi Apteekki oli leimahtanut tuleen, ja ankaran tuulen puhailtaessa oli tuli muutamassa hetkessä ryöstäytynyt yli Kirkkokadun, niin että ensin siinä korttelissa, sitten kaikissa lähikortteleissa talo toisensa jälkeen leimahti liekkeihin. Hirveällä ryskeellä paloi melkeinpä kaikki, minkä ihmiskäsi oli pystyttänyt alueelle, jonka sulki piriinsä Kirkkokatu—Pakkahuoneenkatu—meri ja Kaupungin-oja. Puistot, pihapuut ja puutarhat menivät saman tien. Pystyyn jäivät vain kivijalat ja eräät vanhimmista kivimuureista, vanhimmat ties kuinka vanhoja, koska niitä Rantakadun varrella oli joku jäänyt pystyyn 1822:nkin palosta. Heikolannien makasiinirykelmä meni sen sileän tien, ja sen mukana paloi muinaisten oululaisten tallettama historiallinen paatti, jolla keisari Aleksanteri, Suomen suuriruhtinas, aikanaan oli selannut Oulujärveä.

Kaupungilla puhuttiin. Tietysti oli ollut niitä, jotka kauhistuksella olivat kuulleet sellaisesta jumalattomasta keksinnöstä kuin tuo "telefoni" oli, ja nyt saatiin vettä myllyyn. "Johan minä sen sanoin..." Kun puhelin kaiken lisäksi, kuten kerrottiin, oli otettu käyttöön suurin juhlin ja juomingein ja vielä yhdistetty sellaiseen syntiseen paikkaan kuin "Pelleppyhyn", niin virsi oli valmis: pelsepuupin keksintöä koko puhelin. Samalla hetkellä kun se yhdistettiin "Pelleppyhyn", leimahti... johan minä sanoin...

Myöhemmin sitten selvisi, että apteekki-apulainen oli yöllä 2. päivää vasten mennyt kellariin noutamaan petroolia, kynttilä kädessä oli mennyt ja tietäähän sen, mitä apteekin kellarissa voi tapahtua, helposti syttyviä aineita joka puolella. Tuli ja leimaus!

Omituista kyllä, Oulun lehdet noteerasivat puhelincentraalin tuhoutumisen yhtä nirsoin maininnoin kuin olivat noteeranneet sen perustamispuuhat. Liekö johtunut siitä, että puhelinpuuha alunalkaen liittyi paikalliseen liikekilpailuun.

Oulun puhelinlaitoksen alkuajoista on tallella mainioita muistelmia, jotka on kertonut Oulun ensimmäinen telefonisti rouva Anna Andersson, sitäpaitsi "sentraalin" ainoa telefonisti vielä siinäkin vaiheessa, jolloin jo otettiin käytäntöön yöpalvelus. Yöpäivystys, joka toteutettiin siten, että telefonisti nukui keskuksen vieressä, oli tietysti tarkoitettu hätäpuhelimeksi, tulipaloja ja sairaus- ja onnettomuustapauksia varten.

Rouva Andersson — silloinen neiti Messman — on kertonut, että yökuukkiajoista loppujen lopuksi oli paljon suurempi vaiva kuin asiallisista hälyttäjäistä. Illoisilla retkillä hummaavat herrasmiehet (sana on tämän telefonistimme, mutta tekee mieli kysyä, olivatkohan he nyt kaikki niinkään herrasmiehiä) soittelivat toisilleen ja narrailivat kotona valvovia rouvia ja nämä puolestaan haeskelivat kadonneita lampaitaan. Pienessä Oulussa tusivat kaikki toisensa Keskusneiti tiesi asioita enemmän kuin muut ja olisi kyllä saanut toimia tietotoimistonakin, jos olisi suostunut. Tutut frouvat tiukkasivat oliko papan ääntä kuulunut ja mistä ja minne ja niin edelleen ja niin edelleen.

Keskus se pelasi vielä siihenkin aikaan, kun minä rupesin puhelintyöntekijäksi, joka sivuammatti minua sitten on seurannut vuosikymmenestä toiseen. Riiattiin sitä siihenkin aikaan. Muistan, kuinka joskus harmitti, kun keskus jo oli oppinut tuntemaan äänen ja joku keskusneiti erikoisesti, niin ettei saanut enää salassa soittaa minnekään. Kun soitti sille työlle, niin keskus saattoi tokaista, että taasko sinä sille soitat, ja toisella kerralla, että ei se oo' kotona se meni Honkalinnaan, soitetaanko sinne... Ja soitti kanssa, ennenkuin siihen mitään ehti sanoa. Kuvi-tekkaa, nuoret miehet, jos osaatte, miltä tuntui joutua yhtäkkiä tilanteeseen, jossa piti kysyä "häntä" paikasta, jonne hän ei kuulunut ja jossa ei tietenkään pitänyt tietää, että minä juuri sitä tyttöä riiään. (Tiedettiin tosin tietenkin!) Mutta oli keskuksista luonnollisesti suurta apuakin varsinkin toimittajille, jotka sen takia aina koettivat pysyä ei vain kaupunki — vaan kaiken maailman keskusten kanssa yhtä hyvissä väleissä kuin oman talonsa kassan kanssa. Elinkysymyksiä.

Mitenkään ne nykyajan toimittajat oikein selviävät, kun niiden pitää tietää suoraan, minne soitetaan.